

Daria Bruszeńska-Przytuła

Ogólnopolska konferencja naukowa "Seriale w kontekście kulturowym : w poszukiwaniu ideału i straconego czasu", Olsztyn, 7-9 kwietnia 2014 roku

Prace Literaturoznawcze 2, 375-379

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Daria Bruszevska-Przytuła

Ogólnopolska konferencja naukowa *Seriale w kontekście kulturowym. W poszukiwaniu ideału i straconego czasu*, Olsztyn, 7–9 kwietnia 2014 roku

Zgodnie z przewidywaniami medioznawców, początek XXI wieku miał być powolnym końcem telewizji, wypieranej i zastępowanej przez nowe media, lepiej dostosowujące się do wymogów współczesności – oferujące możliwość natychmiastowego sprzężenia zwrotnego, partycypacji w tworzeniu przekazu i nieograniczonego wręcz wyboru treści.

O ile jednak zaciekawienie telewizją słabło, o tyle na popularności zyskiwał jeden z jej kluczowych gatunków – serial. Odpowiedzią na ogromny wzrost zainteresowania tym formatem stała się ogólnopolska konferencja naukowa *Seriale w kontekście kulturowym. W poszukiwaniu ideału i straconego czasu*. Organizatorami tego interdyscyplinarnego spotkania byli Instytut Filologii Polskiej oraz Katedra Filologii Angielskiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Obrady odbyły się w dniach 7–9 kwietnia 2014 roku na Wydziale Humanistycznym UWM i zgromadziły około 100 referentów, gotowych podjąć dyskusję o fenomenie najnowszych seriali.

Inauguracyjny dzień konferencji rozpoczęły obrady plenarne. Jako pierwsi wystąpili Tomasz Kamiński i Krzysztof Wesołowski, którzy zaprezentowali wyniki swoich badań nad serialową widownią. Referat *Charakterystyka współczesnego (tele)widza w kontekście badań społecznych* okazał się dawką interesujących informacji o, między innymi, sposobach odbioru seriali, rytuałach z nimi związanych oraz wpływie na relacje społeczne serialowych fanów. Drugie z wystąpień przygotowała Joanna Chłosta-Zielonka, która zajęła się jednym z najpopularniejszych serialowych podgatunków: serialami medycznymi. Referat *Od „Szpitala na peryferiach” do „Lekarzy”. Fenomen popularności seriali medycznych na podstawie analizy wypowiedzi internautów* stanowił próbę uchwycenia przyczyn niesłabnącego, jak się wydaje, zainteresowania tymi produkcjami. Ostatnie z wystąpień inauguracyjnych konferencję należało do Agnieszki Graff, która w odczycie *Trzecia fala, postfeminizm czy post-post-feminizm? „Dziewczyny” na mapie amerykańskich sporów o kobiecość, seks i politykę płci* poddała refleksji jeden z najpopularniejszych obecnie seriali, stawiając jednocześnie szereg pytań o możliwe drogi włączenia tej produkcji do dyskursu feministycznego.

Po wykładach plenarnych i dyskusji obrady kontynuowano z uwzględnieniem podziału na sekcje. W pierwszej z nich dyskutowano o tym, jak nowe media wpłynęły na poszerzenie zestawu praktyk fanowskich (np. ten temat podjęła Anna Krawczyk-Łaskarzewska w referacie o funkcjonowaniu

serialu *Castle* w przestrzeni serwisów społecznościowych) czy form dystrybuowania produkcji seryjnych i rozwoju nowych modeli biznesowych z nimi związanych (mówiła o tym Karolina Robaczek).

Druga sekcja zgromadziła badaczy szczególnie zainteresowanych historią i pamięcią. Małgorzata Zalewska, Aleksandra Musiał i Grzegorz Supady w swoich referatach szukali odpowiedzi na pytania, w jaki sposób współczesne seriale prezentują wątki historyczne, jakie stereotypy umacniają, a jakie niwelują.

W trzecim panelu prelegentki skupiły się na społecznym kontekście seriali – np. Joanna Wróbel zastanawiała się, czy współczesne polskie seriale, mające uchodzić za realistyczne, przedstawiają „prawdziwe” życie.

Motywy przewodnim ostatniej sekcji ponownie były rozważania, dotyczące funkcjonowania seriali w przestrzeni mediów społecznościowych. Tym razem zastanawiano się jednak nad strategią budowania internetowego wizerunku produkcji telewizyjnych, służących promowaniu ich jako przede wszystkim wytworu komercyjnego (w referacie Andrzeja Adamskiego i Kamili Kwasik) albo źródła memów (w wystąpieniu Kai Rożdżyńskiej-Stańczak i Justyny Bryczkowskiej).

Po przerwie kawowej powrócono do obrad panelowych. W pierwszym z nich prelegentki zajęły się produkcjami brytyjskimi (Aleksandra Jakóbczyk-Gola, Elżbieta Rokosz-Piejko) oraz rosyjskimi (Iwona Anna Ndiaye), w drugim zaś – produkcjami amerykańskimi, które – z różnych przyczyn – uchodzą za seriale kontrowersyjne, a nawet przełomowe (za przykład mogą służyć *Miasteczko Twin Peaks* czy *Anioły w Ameryce*, o których mówiła Joanna Hebda). Motywem przewodnim wystąpień w trzeciej sekcji był sposób konstruowania narracji w serialach oraz jej wpływ na zarządzanie sposobem odbioru. Czwarty panel nie miał tematu dominującego – spotkały się w nim bowiem badaczki stereotypów (Sonia Caputa), podmiotowości i seksualności (Olga Szmidt) oraz symboliki żywiołów (Katarzyna Żakieta).

W kolejnym dniu konferencji poranne wystąpienia w sekcji pierwszej podporządkowano polskim serialom, ich bohaterom, np. policjantom (referat Moniki Bator), księżom, których wizerunki zaprezentował Michał Rydlewski, czy ojcom (wystąpienie Tomasza Borewicza) oraz przemianom w znanych, ciągle emitowanych produkcjach (referat Anny Dwojnych). W sekcji drugiej refleksji poddano z kolei zagadnienia językoznawcze i translatorskie, ze szczególnym uwzględnieniem problemu (nie)przekładalności wypowiedzi humorystycznych w serialach. W trzecim panelu badacze zajęli się zagadnieniami związanymi z odbiorcami seriali, którzy – wyposażeni w popkulturowe kompetencje – mają coraz większy wpływ na twórców popularnych produkcji. Ostatnia z porannych sekcji nastawiona była na prezentację zjawisk związanych z humorem w seryjnych produkcjach oraz ich ironicznym albo – jak zaznaczyła w swoim wystąpieniu Barbara Szczekała – postironicznym potencjałem.

Po przerwie tematy wiodące sesji uległy zmianom. W pierwszym panelu referenci dyskutowali o serialach animowanych skierowanych do dorosłego odbiorcy, w drugim – o przekraczaniu gatunku albo próbach czynienia z serialu czegoś na kształt opowiadania transmiedialnego (przykład gry *The Walking Dead* opisywanej przez Martę Tymińską). Trzecia sekcja poruszała zróżnicowaną tematykę. Szukano w niej odpowiedzi na pytanie, jaki jest nowy typ bohatera prezentowany w najnowszych serialach (wystąpienia Magdaleny Kowalskiej oraz Joanny Zaguły), ale przypomniano też serial, który ma dziś już status kultowego, a który powstał kilka dekad temu (*Wojna domowa* poddana analizie przez Andrzeja Kotlińskiego). Tomasz Jacheć powrócił z kolei do problemu kontekstu kulturowego w przekładzie, zauważając, że niektóre z produkcji telewizyjnych wymagają od odbiorców rozległej znajomości popkulturowych kontekstów. Uwaga referentów w ostatnim z porannych paneli skupiona była przede wszystkim na serialach dystopijnych (*Czarne lustro* analizowane przez Izę Matusiak-Kempę) i fantastyczno-naukowych, m.in. *Star Trek*, który zainteresował – w różnych ujęciach – pozostałe prelegentki: Annę Drogosz, Dominikę Malinowską i Agnieszkę Urbańczyk.

Po obiedzie referenci nadal obradowali w sekcjach. Prelegenci: Marta Kufel, Krzysztof Piątek i Monika Cichmińska zebrani w pierwszym panelu zajęli się problematyką moralną oraz społeczno-polityczną uwidoczną w serialach i będącą odpowiedzią na wiele z dylematów współczesności. W drugiej sesji rozmawiano o serialach dla młodzieży i towarzyszących im kontrowersjach (wystąpienie Liliany Fabisińskiej) oraz o pozytywnych zmianach, jakie wprowadziły do serialu jako gatunku telewizyjnego produkcje nowej generacji (Patrycja Włodek). Trzecia sekcja poświęcona została polityce – dyskutowano o spiskach (Michał Różycki), bohaterach (Bohdan Szklarowski, Paulina Kozłowska) oraz stanie demokracji (Katarzyna Peplińska), prezentowanych we współczesnych serialach. Czwarty panel przyniósł namysł nad polskimi produkcjami – począwszy od *Czasu honoru* analizowanego przez Sylwię Chutnik, przez seriale, w których można doszukiwać się prób kształtowania świata wartości odbiorcy (Katarzyna Cikała), aż do opisu produkcji, do oglądania których przyznawać się wstydzimy (Anna Filimowska).

Podsumowaniem drugiego dnia konferencji były dwa spotkania – pierwsze z nich, zatytułowane *Badacze o serialach*, stanowiło dyskusję, w której udział wzięli twórcy książki *Władcy torrentów. Wokół angażującego modelu telewizji*. Rozmowę z Justyną Bucknall-Hołyńską, Małgorzatą Major i Patrycją Włodek poprowadził Jakub Dymek. Młodzi badacze dyskutowali między innymi o tym, czy fan serialu może występować jednocześnie w roli jego interpretatora, jakie punkty zwrotne można odnotować w historii gatunku oraz o nowych modelach odbiorczych.

Punktem kulminacyjnym dnia było spotkanie *Ludzie mediów o serialach*, w którym o krytyce serialowej, uwarunkowaniach rynku produkcji

seryjnych, a także swoich serialowych fascynacjach rozmawiali: Artur Cichmiński, Katarzyna Czajka, Wojciech Orliński, Paweł Smoleński i Kamil Śmiałkowski.

Po publicystycznym zakończeniu drugiego dnia konferencji, kolejną porcję naukowych wystąpień zaprezentowano następnego dnia. W pierwszej sekcji powrócono do tematu moralności w najnowszych serialach. Na plan pierwszy wybiła się postać Dextera, seryjnego zabójcy, który przywołany został zarówno w referacie Zuzanny Lewandowskiej, jak i Jacka Soboty. Marlena Pieniążek zastanawiała się, czy cichociemny (przedstawiony chociażby w bardzo popularnym *Czasie honoru*) może być idolem dla współczesnej młodzieży, a Jan Borowicz zwrócił uwagę na specyficzny podgatunek seriali, za jaki należy uznać „meta-seriale”.

W drugim panelu dyskutowano o *Glee* – niezwykle popularnej musicalowej produkcji skierowanej do nastolatków, której przyglądano się zarówno pod względem formalnym (Agnieszka Kosmecka), jak i kulturowym oraz społecznym (Katarzyna Czajka, Weronika Łucyk).

Trzecia z porannych sekcji okazała się szansą na spotkanie badaczy, zainteresowanych problematyką kobiecości obrazowaną w najnowszych serialach – Daria Bruszevska-Przytuła skupiła się na bohaterkach *Orange Is the New Black*, Pola Sobaś-Mikołajczyk przyjrzała się Hannie Horvath z serialu *Girls*, zaś Wojciech Boryszewski przedstawił postaci pojawiające się w *Gotowych na wszystko*.

W czwartym z równolegle prowadzonych paneli dyskutowano o kolejnym z popularnych seriali, który doczekał się nawet polskiej wersji, a więc o produkcji *Bez tajemnic*. Sprawdzano zatem, czy serial może być narzędziem służącym obalaniu stereotypów (Róża Szafranek), mieć wartość kompensacyjną (Ewa Kujawska-Lis, Andrzej Lis-Kujawski), a także zapytano, jakie znaczenie ma Prawda (Łukasz Kamiński). O inną prawdę (już bez konotacji filozoficznych) pytała z kolei Tomira Chmielewska-Ignatowicz, sprawdzając, jakie zdanie na temat rzeczywistości w serialach medycznych mają lekarze i pacjenci.

Po przerwie uczestnicy konferencji spotkali się na ostatnich obradach prowadzonych w sekcjach. W pierwszej z nich powrócono do problematyki językoznawczej – za materiały źródłowe posłużyły bardzo popularne seriale – *Przyjaciele* oraz *Dr House*. Drugi panel przyniósł rozważania o – między innymi – wpływie fanów na produkcje serialowe (Agata Włodarczyk), przemianach kulturowych bohaterów brytyjskiej popkultury, będących elementem strategii dostosowywania znanych produkcji do wymagań zmieniającego się świata (Piotr Przytuła) oraz o roli, jaką może pełnić serial kryminalny (Aleksandra Mochocka). Problematyka wystąpień w ostatniej sekcji dotyczyła z kolei kwestii ekonomicznych: biedy (w referacie Emilii Konwerskiej) i kryzysu (w wypowiedzi Dominiki Kotuły) uobecnionych w serialach amerykańskich.

Podsumowaniem trzeciego i ostatniego dnia konferencji *Seriale w kontekście kulturowym* były obrady plenarne, w czasie których swoje referaty zaprezentowały Małgorzata Major i Alina Naruszewicz-Duchlińska. M. Major, w swoim wystąpieniu pt. *HBO i Netflix hipsterem wśród neoplemion www? O skutkach (nad)używania seriali*, skupiła się na problemie telewizji jakościowej oraz na rozwoju nowych sposobów dystrybuowania produkcji seryjnych, natomiast olsztyńska badaczka w referacie *Kultowość jako składnik wizerunku medialnego seriali* wskazała kilka cech, które stanowią mogą przepis na sukces produkcji. Co ciekawe, większość z zaproponowanych przez A. Naruszewicz-Duchlińską wyznaczników można byłoby pogrupować antynomicznie. O kultowości serialu może bowiem decydować fakt, że zostanie zaprogramowany jako dzieło skierowane do szerokiej rzeszy odbiorców, a może być i tak, że sukces osiągnie produkcja przeznaczona dla wysoce stargetowanej grupy.

Szeroki zakres tematyczny konferencji i różnorodność spojrzeń na serial jako gatunek pozwalają mieć nadzieję, że – zgodnie z zapowiedziami organizatorów – w Olsztynie jeszcze nie raz będzie się dyskutować o fenomenie tego formatu.

Zaledwie 20 lat temu Mirosław Przyłipiak pisał w swojej książce, że „seriale są narracjami bardzo uproszczonymi formalnie. [...] Są wszak przeznaczone dla ludzi, którzy po dniu ciężkiej pracy pogrążają się w pluszowym fotelu i nie mają ani sił, ani chęci na rozwiązywanie rebusów”¹. Dwie dekady później, analizując wystąpienia referentów omawianej konferencji, można chyba stwierdzić, że ta konstatacja nie oddaje już charakteru współczesnego obrazu serialowego świata. Dzisiaj należałoby raczej mówić o współwystępowaniu różnych produkcji telewizyjnych, które odpowiadać mogą na niezwykle odmienne potrzeby odbiorców. I wydaje się, że poszukiwanie serialowego ideału – także w kontekście badań naukowych – nie jest czasem straconym, bo to właśnie seriale, jak powiedział Michał R. Wiśniewski, „są jedynym wspólnym dobrem kulturowym”².

¹ M. Przyłipiak, *Kino stylu zerowego*, Gdańsk 1994, s. 147–148.

² *Jedyne wspólne dobro kulturowe. Michał R. Wiśniewski w rozmowie z Jasiem Kapelą*, w: *Seriale. Przewodnik Krytyki Politycznej*, red. Zespół Krytyki Politycznej, Warszawa 2011, s. 80.